

КРИСТІ НІЛЬС (Nils Christie; 24 лют. 1928, Осло, Норвегія – 27 трав. 2015, там само) – видатний норвезький кримінолог і соціолог.

У 1953 закінчив Університет Осло, отримавши науковий ступінь магістра соціології, а в 1960 – доктора соціології. У 1966 став першим професором кримінології в Норвегії.

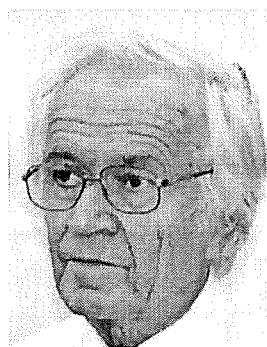
Тривалий час працював на посаді професора та директора норвезького Інституту кримінології Університету Осло (оригінальна назва норвезькою

мовою Universitetet i Oslo), був членом АН Норвегії та Швеції, президентом Скандинавської Ради з кримінології, членом редакційної ради міжнародного журналу «Theoretical Criminology» («Теоретична кримінологія»), одним з іноземних експертів Національної комісії США.

Один із засновників аболіціонізму в кримінології. Захисник відновного (примирного) правосуддя. Багато років вів боротьбу зі зростанням «тюремного населення» по всьому світу, стверджував, що суспільству потрібні не судді, а медіатори, потрібно проводити не судові процеси, а бесіди з людьми. Послідовний противник смертної кари.

Завдання кримінології бачив у тому, щоб зрозуміти будь-яке, навіть нелюдське і нерозумне діяння. Люди живуть у багатомірному моральному просторі. Жахливі діяння людей можна сприймати по-різному, адже вони можуть бути зумовлені соціальними проблемами, можуть являти собою відчайдушну вимогу компенсації. Чи всі вони є злочинами? На думку К., злочин – це штучний конструкт, породження суспільства у всіх смислах: і як результат законодавчої діяльності, і як учинок, зумовлений у кінцевому підсумку суспільством. Злочин є поняттям, що застосовується в певних ситуаціях, коли це можливо і відповідає інтересам однієї або декількох сторін. Можна породжувати злочини створенням систем, які вимагають цього поняття. Можна ліквідувати злочини, створюючи системи протилежного типу. Саме суспільство створює всі передумови для соціальних відхилень. За словами К., злочин не існує як самостійна сутність. Існують лише діяння,

причому в різних соціальних системах діянням надають різне значення. Злочинець може слугувати індикатором проблем, породжених суспільним устро-

Н. Крісті

ем. К. стверджував, що переважна більшість громадян здійснюють у своєму житті «злочини», тобто те, що цим поняттям позначає кримінальний закон. Однак відповідальність за ці діяння настає лише для деяких. Таку ситуацію вважав несправедливою.

Справедливість часто підміняється нормою закону, кримінальне правосуддя виявляється знаряддям панування матеріально забезпечених груп населення над менш захищеними. К. вважав економічну нерівність одним із головних джерел будь-яких конфліктів. Бачив загрозу громадянському суспільству в тому, що все частіше військові залучаються до вирішення соціальних проблем, виступаючи активними учасниками, а то й «гарантами» збереження «законності й порядку». На думку К., в сучасному суспільстві головна небезпека злочинності полягає не у злочинах, а в тому, що боротьба зі злочинністю може зіштовхнути суспільство на тоталітарний шлях розвитку. К. намагався привернути увагу до цієї небезпеки, яку становлять каральні структури держави. К. ставив запитання: коли ж, нарешті, «злочину» буде достатньо, або коли буде достатньо контролю карального

апарату, інакше кажучи: коли кількість стигматизованих грішників виявиться задовільною? Чи можливо встановити верхню або хоча б нижню межу кількості покарань, які мають бути застосовані в сучасному суспільстві? І, зрештою, чи можемо ми впливати на злочинність? К. дійшов висновку: якщо ми переконані, що цінності громадянського суспільства повинні бути громадянськими, тоді ми повинні підтримувати каральну систему на найнижчому рівні. Н. Крісті запропонував поняття «небезпечна держава», під якою розумів таку державу, яка застосовує поняття «небезпечний індивід» до своїх громадян. Така держава переймається злочинністю взагалі, а не безпекою, що виходить від певних індивідів, які вчинили особливо небезпечні злочини. Держава загрожує безпеці своїх громадян вже тим, що прирівнює злочини (з точки зору держави) до небезпеки, а осіб, які їх вчинили, – до небезпечних осіб. Подібні держави, криміналізуючи такі діяння, як дрібна крадіжка, керуються перш за все не інтересами громадян, а прихованою метою – контролювати нижчі верстви суспільства.

К. не мав на увазі, що сучасне суспільство повинно залишатися байдужим до захисту життя, здоров'я або власності. Кожне сучасне суспільство має приділяти увагу тому, що в цілому постає як проблема злочинності, а правоохоронні органи повинні бути гарантом безпеки. Держава повинна тримати під контролем цю проблему, витрачаючи гроші, залучаючи людей, створюючи умови. Він не закликав до повернення на нижчий ступінь соціальної організації, вільний від зовнішнього

контролю. Це заклик до роздумів про межі такого контролю.

Розглядав проблеми покарання в контексті глобальної соціально-економічної кризи, яку переживає людство. К. не поспішав беззастережно визнати правильним повернення до концепції загального попередження, тобто «стримування шляхом залякування», що спостерігається в теорії та практиці боротьби зі злочинністю. Визнаючи, що покарання відіграє стримуючу роль, що без нього суспільству загрожує «хаос», К. стверджував, що спроба пов'язати ступінь суворості кримінального покарання з рівнем злочинності є необгрунтованою, що між тяжкістю і кількістю злочинів, з одного боку, і тяжкістю покарань – з іншого, відсутній будь-який зв'язок. Думка К. про те, що суворість покарання, що легко переходить у жорстокість, є самостійною перемінною і не перебуває у прямому й однозначному зв'язку з величиною і характером злочинності, привертає увагу суспільства до його власної моральної свідомості. За словами самого К., призначення покарання відповідно до правових законів означає заподіяння болю. Але ж «боротьба за зменшення болю, що заподіюється людьми, – це справедлива справа». По суті всі праці К. зачіпають вказану проблему. На його переконання, соціальні системи повинні будуватися таким чином, щоб з метою соціального контролю звести до мінімуму відчутну потребу в заподіянні болю.

Нагороди К.: лауреат Премії норвезької організації Fritt Ord («Вільне слово»), що присуджується за заслуги у сфері захисту свободи слова (2001); Премія Фрітьофа Нансена за значні до-

слідження у галузі історії і філософії (2001); Премія Норвезької асоціації соціології (2005).

Наукові публікації К. перекладено на багато мов. Найвідоміші його праці: «Limits to Pain» (Oxford, 1981), («Межі покарання» (на мові оригіналу праця називалась «Межі болю»); («Beyond Loneliness and Institutions: Villages for Extraordinary People» (Oslo, 1989), («По той бік самотності: співтовариства незвичайних людей»); «Crime control as industry. Towards GULAGS, Western Style» (1999, друге видання у 2001), («Боротьба зі злочинністю як індустрія. Вперед до ГУЛАГу західного зразка». В оригіналі – «Контроль над злочинністю»); «A Suitable Amount of Crime». Routledge, 2004) («Прийнятна кількість злочинів»; «Щільність суспільства» (норвезький текст 1975)).

Лит.: Кристи Нильс. Приемлемое количество преступлений / пер. с англ. Е. Матерновской; общ. ред. и вступ. ст. Я. И. Гилинского. СПб., 2006. URL: <http://www.8-926-145-87-01.ru/wp-content/uploads/2014/08/Кристи-Н.-Приемлемое-количество-преступлений-2006.pdf>; Кристи Нильс. Пределы наказания. URL: http://www.a-z.ru/assoc/sydebnprav/lib/n_cristy.htm.

В. І. Тимошенко.